

The ethics of war in the Quran and the life of the Prophet (PBUH); Applying the ethics of war and humanitarian rules in the Twelve Days and Ramadan wars

Azizullah Mohammadi

Master's degree from the Institute of Humanities, Al-Mustafa University,
Qom

mohammadi11@gmail.com

Abstract

The purpose of this article is to examine the ethics of war in the Quran, the Prophet's life, and humanitarian rules, and to apply them to the "Twelve-Day War" and the "Ramadan War." This research employs a descriptive-analytical method to define the above concepts and evaluate the performance of Iran versus the United States and Israel in these conflicts, based on objective, news, and field observations from the perspective of ethics and humanitarian rules. The main hypothesis posits that Iran is in a defensive position responding to aggression, while the US and Israel are in an offensive position abusing valuable human concepts such as peace and negotiation. The research findings demonstrate that in the Quran and the Prophet's life, the ethics of war, the rights of civilians, and the protection of public property hold a special place. Additionally, the statements of the martyred Imam regarding defense and resistance indicate a justice-centered and God-centered approach. Iran's performance is characterized by defensiveness, war in God's path, proportionate response, and adherence to principles and justice, whereas the opposing side initiated both wars and committed breach of promise, aggression, war crimes, and terror.

Keywords: War Ethics, Prophet's Life, Humanitarian Rules, Just Defense, War Crime

أخلاقيات الحرب في القرآن الكريم وسيرة النبي محمد صلى الله عليه وسلم؛ تطبيق أخلاقيات الحرب والقواعد الإنسانية في حروب الاثني عشر

يومًا ورمضان

عزير الله محمدي

حاصل على درجة الماجستير من معهد العلوم الإنسانية، جامعة المصطفى، قم

mohammadi11@gmail.com

الملخص

يهدف هذا المقال إلى دراسة أخلاقيات الحرب في القرآن وسيرة النبي والقواعد الإنسانية، وتطبيقها على "حرب الاثني عشر يوماً" و"حرب رمضان". يستخدم هذا البحث المنهج الوصفي-التحليلي لتعريف المفاهيم المذكورة وتقييم أداء إيران مقابل الولايات المتحدة وإسرائيل في هذه الحروب، بناءً على المشاهدات الموضوعية والإخبارية والميدانية من منظور الأخلاق والقواعد الإنسانية. الفرضية الرئيسية هي أن إيران في موقف دفاعي يرد على العدوان، بينما الولايات المتحدة وإسرائيل في موقف عدواني يساء استخدام مفاهيم إنسانية قيمة كالسلام والتفاوض. تظهر نتائج البحث أن أخلاقيات الحرب وحقوق المدنيين وحماية الممتلكات العامة تحتل مكانة خاصة في القرآن وسيرة النبي. كما تشير تصريحات الإمام الشهيد حول الدفاع والمقاومة إلى نهج يركز على العدالة والله. يتميز أداء إيران بالدفاعية، والحرب في سبيل الله، والرد المتناسب، والالتزام بالمبادئ والعدالة، بينما بدأ الطرف المقابل كلا الحربين وارتكب نقض العهد والعدوان وجرائم الحرب والإرهاب. الكلمات المفتاحية: أخلاقيات الحرب، سيرة النبي، القواعد الإنسانية، الدفاع المشروع، جريمة الحرب

اخلاق جنگ در قرآن و سیره پیامبر ﷺ: تطبیق اخلاق جنگ و قواعد بشردوستانه در جنگ‌های دوازده‌روزه و رمضان

عزیز الله محمدی

کارشناسی ارشد رشته روابط بین الملل مؤسسه علوم انسانی جامعه المصطفی قم، ایران

mohammadi11@gmail.com

چکیده

هدف این مقاله بررسی اخلاق جنگ در قرآن، سیره پیامبر و قواعد بشردوستانه و تطبیق آن بر «جنگ دوازده‌روزه» و «جنگ رمضان» است. این تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی، مفاهیم فوق را تعریف کرده و عملکرد ایران در برابر آمریکا و اسرائیل را براساس مشاهدات عینی، خبری و میدانی از منظر اخلاق و قواعد بشردوستانه ارزیابی می‌کند. فرضیه اصلی آن است که ایران در موضع دفاع و پاسخ به تجاوز قرار دارد، در حالی که آمریکا و اسرائیل در موضع تجاوز و سوءاستفاده از مفاهیم ارزشمندی چون صلح و مذاکره هستند. یافته‌ها نشان می‌دهد در قرآن و سیره پیامبر، اخلاق جنگ، حقوق غیرنظامیان و حفاظت از اموال عمومی جایگاه ویژه‌ای دارد. همچنین فرمایشات امام شهید درباره دفاع و مقاومت، حاکی از عدالت محوری و خدامحوری است. خلاصه عملکرد ایران عبارت است از: دفاعی بودن، جنگ در راه خدا، پاسخ در برابر تعدی و پایبندی به اصول و عدالت جنگی. اما طرف مقابل در هر دو جنگ آغازگر بوده و مرتکب بدعهدی، تجاوز، جنایت جنگی و ترور شده است.

کلیدواژه‌ها: اخلاق جنگ، سیره پیامبر، قواعد بشردوستانه، دفاع مشروع، جنایت جنگی

۱. مقدمه

یکی از مسائل مهم حقوق بشری، مراعات اخلاق و قواعد جنگ است که حاکی از باورمندی به کرامت انسانی و حقوق بشر است. قوانین بین‌المللی در منازعات سه محور نسل‌زدایی، جنایت جنگی و جنایت علیه بشریت را مشخص کرده‌اند که در صورت ارتکاب، کشور یا گروه خاطی باید پاسخ‌گو باشد. در جنگ‌های مورد نظر، تحقیق درباره تخطی‌ها و جنایات جنگی از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ زیرا ایران در حالی مورد تهاجم قرار می‌گیرد که حل مسئله را از طریق دیپلماسی دنبال می‌کرد. از این جهت، ایران در موضع دفاع در برابر دشمنی قرار دارد که حاکمیتش حین مذاکره مورد تعرض قرار گرفته است. از طرفی، آمریکا خود را سردمدار حقوق بشر و مدافع دیپلماسی، آزادی و آبادانی می‌داند.

در موضوع نگاه اسلام به جنگ، قواعد بشردوستانه و جنایات جنگی تحقیقات زیادی صورت گرفته است؛ اما این مقاله با محور قرار دادن اخلاق جنگ و تطبیق آن با عملکرد اطراف منازعه در «جنگ دوازده‌روزه و رمضان»، دارای نوآوری و نگرش جدید است.

۲. تعریف مفاهیم

۱-۲. اخلاق

اخلاق از نظر لغوی، در قرآن به «دأب»، روش و منش تعبیر شده است؛

چنان‌که قرآن عادت و اخلاق کافران را به عادت و روش آل فرعون تشبیه می‌کند: «كَذَّابٍ آلٍ فِرْعَوْنَ...» (آل عمران، ۱۰). راغب اصفهانی در مفردات الفاظ قرآن، اخلاق را به آنچه انسان از فضیلت کسب می‌کند، تعریف کرده است: «وَالْخَلَقُ: مَا أَكْتَسَبَهُ الْإِنْسَانُ مِنَ الْفَضِيلَةِ بِخَلْقِهِ» (اصفهانی، ۱۴۱۲، ص ۲۹۷). در اصطلاح، شایع‌ترین تعریف اخلاق، صفات نفسانی راسخ و پایداری است که موجب می‌شوند افعال متناسب با آن، به سهولت و بدون نیاز به تأمل از انسان صادر شود (مسکویه، بی‌تا، ص ۵۱). مطهری در کتاب آشنایی با علوم اسلامی به تعریفی معتقد است که هم به چگونگی «اعمال و رفتار انسان» و هم به چگونگی بودن «صفات و ملکات نفسانی» توجه دارد (مطهری، ۱۳۸۵، ص ۲۲).

۲-۲. جنگ

جنگ در لغت به معنای ستیزه و پیکار است. در اصطلاح، طبق آنچه میان دانشمندان علوم سیاسی و نظامی مشهور است، جنگ از ریشه آلمانی «wera» به معنای آزمون نیرو با استفاده از اسلحه بین ملت‌ها (جنگ خارجی) یا گروه‌های رقیب در داخل یک کشور (جنگ داخلی) است. بنابراین، جنگ ستیزه‌ای خشن و منظم است که بین دو یا چند اجتماع مستقل شکل می‌گیرد (بیرو، ۱۳۷۵، ص ۴۹۹).

۲-۳. سیره پیامبر ﷺ

به نوع رفتار و روش عملی پیامبر در جنبه‌های مختلف زندگی، «سیره» گفته

می شود (مطهری، ۱۴۰۲، ص ۴۹-۵۰). قرآن کریم پیامبر را سرمشقی نیکو برای مؤمنان معرفی نموده است: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» (احزاب، ۲۱) تا در کارهای خود از او تبعیت کنند: «وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ» (قلم، ۴). هدف ما در این مقاله، بررسی سیره پیامبر در جنگ است.

۲-۴. قواعد بشردوستانه

قواعد بشردوستانه عبارت است از مجموعه مقررات و قوانینی که به منظور کاستن از ضایعات و خسارات جنگ تنظیم شده است (محقق داماد، ۱۳۷۵، ص ۱۴۷-۲۰۹). بارزترین تفاوت قواعد بشردوستانه با حقوق بشردر این است که قواعد بشردوستانه ناظر به زمان جنگ است، اما حقوق بشردوستانه مقرراتی است که به تأمین حقوق انسان ها در زمان صلح می پردازد.

۳. تبیین جنگ در قرآن و سیره پیامبر

۱-۳. تبیین جنگ در قرآن

در قرآن کریم از سه جنگ «بدر، احزاب و حنین» نام برده شده است. اسلام ابتدا سر جنگ با کسی ندارد، مگر آن که جنگ براو تحمیل شود که در ادبیات شرع به آن «جهاد دفاعی» گفته می شود. در اصول جنگی قرآنی، به اخلاق جنگ نهایت توجه شده است؛ چنان که از تعدی و تجاوز ناروا، حتی در حریم دشمن، منع می کند: «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ» (بقره، ۱۹۰). از این آیه نکاتی به دست می آید: جنگ باید برای خدا

باشد، در برابر متجاوز باشد و سربازان اسلام از حد تجاوز نکنند. از نظر اسلام، در قواعد جنگی، نابود کردن باغ‌ها و مزارع، تخریب اماکن قابل استفاده و توسل به سلاح‌های کشتار جمعی، همه از مصادیق تعدی بر بی‌گناهان و انتخاب روش‌های غیرانسانی و ممنوع است. اسلام تعدی و تجاوز دشمن را همانند خودش پاسخ می‌دهد: «... فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ...» (بقره، ۱۹۴). همچنین آیه «وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُ قَوْمٍ... أَنْ تَعْتَدُوا...» (مائده، ۲) بر عدم تعدی حتی نسبت به دشمنان تأکید دارد.

در اسلام، عدالت یکی از مسائل مهم معرفتی و مبنایی است و تعدی به منافع ملت‌ها را نمی‌پذیرد، حتی اگر در عقیده و رفتار همسان نباشند. این آیات همگی حکایت از اصل عدالت، احترام به انسان، حق حیات و حسن همزیستی دارد؛ مگر آن‌که ملت مسلمان مورد ظلم و تجاوز قرار گیرد که در این صورت، دفاع، مقابله به مثل و بازدارندگی ضروری می‌شود.

۲-۳. تبیین جنگ در سیره پیامبر

هرچند بسیاری از محققان اسلامی جهاد را به «ابتدایی و دفاعی» تقسیم کرده‌اند، اما در واقع حتی جهاد ابتدایی نیز دفاعی است؛ زیرا تهدید دشمن یا بالقوه است یا بالفعل. پیامبر اکرم در هر جنگی، ابتدا فرماندهان و سپاهیان را فرا می‌خواند و آنان را موعظه می‌کرد: به نام خدا حرکت کنید، برای او و آیینش جهاد کنید.

از نگاه بی طرف، هیچ تجسمی بهتر از رفتار ترامپ و نتانیاهو نمی تواند زیر پا گذاشتن قواعد و اخلاق جنگ و قانون جنگل را معنا کند. آنان با پنهان شدن پشت مفاهیمی چون صلح، حقوق بشر و آزادی، دست به تزویر، ترور و جنایت می زنند.

پیران، اطفال و زنان را به قتل نرسانید؛ عابدان و رهبانان را نکشید؛ درختان را از بن برنکنید مگر در ناچاری؛ هرگز آب دشمن را با زهر آلوده نسازید و حیوانات حلال گوشت را نابود نکنید مگر به نیاز. خود آن حضرت هرگز شبیخون بردشمن نمی زد و «جهاد با نفس» را جهاد اکبر می دانست (قمی، ۱۴۰۲، ص ۱۶).

امام و قائد شهید نیز بارها اذعان داشت که ایران دنبال جنگ نیست، اما به هر تجاوزگری ضربه ای محکم می زند. تارنمای «المنار» لبنان به مناسبت سالروز بازگشت امام راحل به ایران، نوشت که رهبری انقلاب اسلامی تأکید کرد ملت با قدرت به هرگونه تجاوزی پاسخ می دهد. فرمایشات امام شهید همواره در امتداد بیان قرآنی و سیره نبوی بوده است.

در روایات اسلامی، از شکستن پیمان و نقض عهد با واژگان «غدر، فتک و اغتیال» یاد شده که از آن به شدت نهی شده است.

۳-۲-۱. غدر

غدر در لغت به معنای نقض عهد، وفا نکردن به قرارداد و سوءاستفاده از پیمان و اعتماد است (صاحب بن عباد، ۱۴۱۴، ص ۳۶). در مفردات، غدر به

اخلال در چیزی و ترک آن معنا شده است (اصفهانی، ۱۴۱۲، ص ۲۷۴). در حدیثی از پیامبر ﷺ نقل شده که خداوند فرمود: سه کسند که من در روز قیامت دشمن آنانم... کسی که به من ایمان آورد سپس پیمان شکند... (زحیلی، ۱۴۰۹، ص ۶۰).

۳-۲-۲. فتک

فتک در لغت به معنای قتل ناگهانی و غافل‌گیرانه است. در مجمع البحرین آمده: «فتک... إنتهز منه فرصة فقتله أو جرحه مجاهرة أو أعم» (طریحی، ۱۳۸۵، ص ۲۶۵)؛ یعنی کشتن ناگهانی، یا حمله و زخمی کردن طرف مقابل، چه به صورت آشکار یا پنهان.

۳-۲-۳. اغتیال

اغتیال به معنای خدعه و نیرنگ است که در آن بردن شخص به مکانی مخفی ملاحظه شده است. در تهذیب اللغة آمده: «اغتیال آن است که انسان با مکرو خدعه کسی را به مکان مخفی ببرد، سپس او را به قتل برساند» (ازهری، ۱۴۲۱، ص ۸). در اصطلاح نیز به معنای حیل و نیرنگ برای تسلط پنهانی بر چیزی است (دمشقی، ۱۹۹۵، ص ۱۲۳). تفاوت اغتیال با فتک در آن است که اغتیال بیشتر در مورد کشتن پنهانی و مخفیانه به کار می‌رود، اما فتک معنایی عام دارد و هم حالت مخفی و هم علنی را شامل می‌شود.

۴. تطبیق جنگ در قرآن و سیره پیامبر با جنگ دوازده روزه و جنگ رمضان

طبق موازین قواعد جنگی در اسلام و با توجه به آیات و سیره نبوی، جنگ ایران در برابر دشمن صهیونیستی و آمریکا مشروع و حق است؛ زیرا هم جنبه دفاعی دارد و هم مبتنی بر حقوق و قواعد جنگ است.

در «جنگ دوازده روزه و رمضان»، دشمن صهیونیستی-آمریکایی به خاک ایران تجاوز کرده و مرتکب جنایت و حمله مرگ بار شد. جمهوری اسلامی ایران، با استناد به «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَفَاتِلُونَكُمْ»، در واکنش به این حملات، خاک اسرائیل و پایگاه های آمریکایی در کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس را هدف حملات موشکی و پهپادی قرار داد و با توجه به «فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ»، اهداف مشروع خود را منهدم کرد.

در هردو جنگ، از جانب آمریکا و اسرائیل «غدر و بدعهدی» صورت گرفته است. توافق برگفت وگو، خود نوعی عهد و پیمان محسوب می شود؛ تا زمانی که طرفین در گفت وگو به دنبال راه حل هستند، توسل به گزینه نظامی خلاف حقوق و آداب جنگ است. در هردو جنگ، در زمان مذاکره با نماینده رسمی جمهوری اسلامی ایران، طرف مقابل مرتکب غدر و اغتیال شد.

دشمن در هردو جنگ ناقض حقوق جنگ و قواعد بشردوستانه بوده است. هدف قرار دادن «ناودنا» که در حال انجام یک مأموریت غیرنظامی بود، تخطی از قواعد و اخلاق جنگ است. هدف قرار دادن مدرسه میناب و شهادت ۵۱۷ تن از

دانش‌آموزان بی‌گناه، جنایت جنگی و نقض آشکار وجدان انسانی بود. حمله به منازل مسکونی و به شهادت رساندن افراد ملکی بی‌گناه، خسارت به اموال عمومی، هدف قرار دادن منبع آب شیرین در قشم، و حمله به مخزن نفت در تهران از دیگر جنایات جنگی است. پخش مواد سمی ناشی از آتش‌سوزی نیز جنایت مضاعفی بود که سلامت مردم را در معرض خطر قرار داد. اتحاد بین‌المللی وکلا (UIA) این حمله را برخلاف اصول بنیادین حقوق بین‌الملل و منشور سازمان ملل دانسته و از موضع دبیرکل سازمان ملل مبنی بر توقف فوری این تجاوز حمایت کرده است (خبرگزاری صدا و سیما؛ <https://eitaa.com/iribnews/13951/1>).

در جنگ اخیر، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، همان‌گونه که آغازگر جنگ نبود، در حین جنگ نیز زمانی که طرف مقابل به «پالایشگاه نفت و گاز پارس جنوبی» حمله کرد، پاسخ متقابل داد و پالایشگاه‌های دشمن و اهداف نفتی مرتبط با آمریکا و اسرائیل را در کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، از باب «فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ»، هدف قرار داد. در غیر این صورت، سپاه پیش از آن به صراحت اعلام کرده بود که قصد توسعه جنگ به تأسیسات نفتی را ندارد.

در نتیجه، جنگ در قرآن و سیره پیامبر و نیز در فرمایشات امامین انقلاب، ماهیتی دفاعی دارد و تعدی و تجاوز دشمن باید با پاسخ درخور و مقابله به‌مثل جبران شود. در هردو جنگ اخیر با رعایت اخلاق و قواعد جنگی، با قدرت و کوبندگی به تعدی آمریکا و اسرائیل پاسخ داده شد؛ در حالی که طرف مقابل مرتکب تخلفات فراوان حقوق بشری و نقض عهد و اخلاق جنگی شده است.

منابع و ماخذ

- قرآن کریم.
۲. ابن مسکویه، احمد بن علی. (۱۳۹۳). تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق. چاپ ۸. قم: زاهدی.
۳. ابن عساکر دمشقی. (۱۹۹۵). تاریخ مدینه. چاپ ۱. دمشق: دارالفکر.
۴. ازهری، محمد بن احمد. (۱۴۲۱ق). تهذیب اللغة. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۵. اصفهانی، حسین بن محمد راغب. (۱۴۱۲ق). مفردات ألفاظ القرآن. چاپ ۱. بیروت: الدار الشامیه.
۶. بیرو، آلن. (۱۳۷۵). فرهنگ علوم اجتماعی. ترجمه باقر ساروخانی. چاپ ۲. تهران: کیهان.
۷. زحیلی، وهبه. (۱۴۰۹ق). الفقه الاسلامی وادلتہ. چاپ ۴. دمشق: دارالفکر.
۸. صاحب بن عباد، اسماعیل بن عباد. (۱۴۱۴ق). المحيط فی اللغة (جلد ۵). چاپ ۵. بیروت: عالم الكتاب.
۹. طریحی، فریدالدین. (۱۳۸۵). مجمع البحرين. چاپ ۴. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۱۰. قمی، شیخ عباس. (۱۳۹۰). منتهی الآمال (جلد ۱). چاپ ۱۵. تهران: مبین اندیشه.
۱۱. محقق داماد، مصطفی. (۱۳۷۵). The formulation of international humanitarian law and its Islamic concept. تحقیقات حقوقی، ۱ (۱۸).
۱۲. مطهری، مرتضی. (۱۳۷۱). آشنایی با علوم اسلامی. چاپ ۱. تهران: صدرا.
۱۳. مطهری، مرتضی. (۱۳۸۳). سیری در سیره نبوی. تهران: صدرا.